FELURILE DISPOZIȚIILOR PRIMEI INSTANȚE ȘI NATURA LOR JURIDICĂ

Igor CĂLIN

CZU: 347.9 ***igorcalin14@gmail.com***

A unique vision was proposed concerning ***the authority of a matter judged*** *(res judicata). A new concept was introduced – the* ***authority of a matter pronounced (res pronuntiata)*** *of the court order. The authority of a matter pronounced has a* ***provisional character*** *until it becomes irrevocable. The* ***legal effects*** *of the court order are, as follows:* ***enforcement power, exclusivity*** *(as an exception),* ***obligation and opposability****.*

Noutatea științifică a lucrării constă în faptul că s-a efectuat o analiză sistemică a cadrului legal și doctrinar referitor la *actele de dispoziție ale primei instanțe*. S-au formulat principalele trăsături, s-au pus bazele unei teorii/unui concept unitar, exhaustiv și coerent al *actelor de dispoziție ale primei instanțe*, care cuprinde *definiția, tipurile, natura juridică, procedura emiterii și a contestării actelor de dispoziție*; stabilește *efectele juridice* ale acestora și incidentele procedurale care determină caracterul *provizoriu, suspensiv și relativ* al acestora.

I. Noțiunea actelor judecătorești de dispoziție ale primei instanțe. Hotărârea judecătorească

Definiția doctrinară *a actelor de dispoziție ale primei instanțe* se prezintă astfel: „***Actele judecătorești de dispoziție*** *sunt acte procesuale cu caracter individual, autoritar și obligatoriu, adoptate de către instanțele de judecată în baza legislației în vigoare în cursul examinării și soluționării cauzelor civile*” [1, p. 82]. Succint, definiția doctrinară a ***actelor de dispoziție ale instanței*** poate fi exprimată prin **caracterele juridice** ale acestora: ***caracter judiciar, procesual, legal, individual, autoritar și obligatoriu*****.** La judecarea cauzelor civile în primă instanță, se emit trei tipuri de acte judecătorești de dispoziție [2, art.14]: ***hotărâre judecătorească, încheiere judecătorească, ordonanță judecătorească*****.**

Hotărârea judecătorească a fost analizată sub trei aspecte importante: *al condițiilor de formă și de structură, al condițiilor de conținut și al efectelor hotărârii judecătorești*. Doctrina [1, p. 87] stabilește următoarele

exigențe/condiții de conținut ale hotărârilor judecătorești: ***legalitatea, temeinicia, certitudinea, deplinătatea și necondiționalitatea.***

Prin **legalitatea** hotărârii judecătorești se înțelege aplicarea corectă a *normelor de drept material și procedural* de către instanța de judecată care a pronunțat hotărârea. Încălcările ***normelor de drept material*** care determină casarea hotărârii ca fiind ilegală sunt stabilite la art. 387 și art. 432, alin. (2) CPC. **Propunem *de lege ferenda*** comasarea *temeiurilor de drept material*/de declarare a apelului/recursului de la art. 387 și 432 alin. (2) într-un singur articol, deoarece acestea sunt identice.

Încălcarea ***normelor de drept procedural*** care duce la casarea hotărârii sunt prevăzute la art. 388 și art. 432 alin. (3) și (4) CPC. **Propunem *de lege ferenda*** comasarea *temeiurilor de drept procedural* de casare a hotărârii într-un singur articol; deoarece, în esență, ele sunt identice.

II. Efectele juridice ale hotărârii judecătorești. Autoritatea de lucru judecat

Autoritatea lucrului judecat este o garanție a stabilității rezultatelor înfăptuirii justiției. În sens clasic, semnificația puterii lucrului judecat (*res judicata*) reprezintă o regulă, potrivit căreia ceea ce s-a decis printr-o hotărâre judecătorească exprimă adevărul și de aceea judecata nu poate fi reluată.

Vom prezenta propria ***viziune doctrinară*** asupra temei abordate, precum urmează:

I. Autoritatea de lucru judecat are o valență dublă, se prezintă în două ipostaze interdependente:

1) de adevăr juridic, ca *esență, calitate* a hotărârii, dobândită în urma soluționării litigiului de drept, ca efect extinctiv al raportului juridic material litigios.

2) de efect al hotărârii judecătorești – al exclusivității acesteia etc.

II. Hotărârea instanțelor de fond are **autoritate de lucru judecat și produce efecte juridice *de la pronunțare*** (doctrinar), sub rezerva caracterului:

1) *provizoriu* – al căilor de atac (apelul și recursul);

2) *suspensiv* – al unor efecte juridice, în condițiile legii. Ca abstracție juridică, toate efectele hotărârii se produc *de la pronunțare*;

însă, unele efecte se suspendă/se decalează în timp, în condițiile legii procesuale naționale. CPC prevede că hotărârea devine *obligatorie și executorie* când este *definitivă*;

3) ***relativ*** – al revizuirii și al unor incidente procedurale, în condițiile legii.

III. Autoritatea lucrului judecat nu poate fi descrisă limitativ doar prin *efectele* menționate. Calitatea de autoritate a lucrului judecat produce mai multe efecte decât cele stabilite de lege. Are loc efectul *holismului* conceptului examinat, când proprietățile sistemului sunt ireductibile la proprietățile elementelor componente. Autoritatea lucrului judecat înseamnă mai mult decât efectele legal prescrise, înseamnă consolidarea ordinii de drept, asigurarea securității raporturilor juridice etc.

IV. Unele **efecte** ale hotărârii judecătorești sunt: ***autoritatea de lucru judecat, dezînvestirea instanței, exclusivitatea, putere executorie, forță probantă, obligativitatea, opozabilitatea.***

În acest sens, propunem ajustarea CPC în concordanță cu următoarele teze:

1) Hotărârea judecătorească dobândește **autoritatea de lucru judecat** ***de la pronunțare***, în ambele sale valențe: de adevăr juridic și de efect al hotărârii. Autoritatea de lucru judecat a hotărârii este ***provizorie***, pe perioada controlului judiciar, până aceasta devine *irevocabilă*.

2) Toate **efectele juridice** ale hotărârii se produc ***de la pronunțarea*** acesteia, cu excepțiile prevăzute de legea procesuală civilă.

3) Autoritatea de lucru judecat a hotărârii poartă un ***caracter relativ***, în condițiile exercitării revizuirii acesteia și al unor incidente procedurale, în condițiile legii.

III. Încheierea judecătorească și autoritatea de lucru pronunțat a acesteia

CPC conține contradicții privind *momentul începerii executării încheierii*, și anume:

1) Încheierile **definitive** sunt ***obligatorii și se execută*** cu strictețe (art. 16 (1) CPC).

2) Încheierile care se atacă odată cu fondul devin **definitive** concomitent cu hotărârea judecătorească.

3) Art. 423 alin. (11) CPC prevede că recursul depus împotriva încheierii ***suspendă executarea*** acesteia, *cu excepțiile stabilite de*

lege. Înseamnă că dacă recursul este suspensiv de executare, atunci ***încheierea este executorie de la pronunțare***.

4) În practică: încheierile care se atacă odată cu fondul și devin ***definitive*** odată cu hotărârea sunt ***executorii de la pronunțare***, în caz contrar, s-ar periclita bunul mers al procesului.

Pentru dezlegarea contradicțiilor conținute în CPC și având în vedere funcțiile și natura juridică diferită a hotărârii și a încheierii judecătorești, propunem introducerea în lege și în doctrină a unui concept nou: de **„autoritate a lucrului pronunțat *(res pronuntiata)* a încheierii judecătorești**, cu următorul conținut:

1) Încheierea judecătorească obține **autoritatea de lucru pronunțat *de la pronunțare***. Aceasta desemnează calitatea de lucru pronunțat a încheierii prin care s-a tranșat o chestiune în cadrul procesului civil. Conținutul autorității de lucru pronunțat este stabilit de legea procesuală civilă națională. Instanța poate reveni asupra soluției pronunțate doar în condițiile legii. Autoritatea de lucru pronunțat a încheierii are ***caracter provizoriu***, până când aceasta devine *irevocabilă*.

2) Efectele juridice ale încheierii sunt: ***puterea executorie, obligativitatea și opozabilitatea***, care se produc *de la pronunțarea* acesteia. **Recursul și termenul de recurs** suspendă efectele juridice ale încheierii, *cu excepțiile stabilite de lege*.

3) Ca excepție, în cazurile prevăzute de lege, încheierea are ***caracter exclusiv*** (art. 168 alin. (4), art. 169 alin. (3), art. 266 alin. (2) CPC).

4) Autoritatea de lucru pronunțat *(res pronuntiata)* a încheierii poartă un ***caracter relativ***, în condițiile exercitării revizuirii și a unor incidente procedurale, potrivit legii.

În concluzie, credem că este imperios necesară elaborarea unui concept unitar și armonios al ***actelor dispoziționale judecătorești***, ca instrumente procedurale deosebit de importante în asigurarea unui proces echitabil și a accesului liber la justiție.

Referințe:

1. BELEI, E. ș.a. *Drept procesual civil. Partea specială*. Chișinău: Lexon-Prim, 2016.
2. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, nr.225 din 30.05.2003. Republicat În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 21.06.2013, nr.130-134.